

SOSIAALISEN ASEMAN JA LASTEN PERHEMUOTOJEN YHTEYS VAHVA

Tausta

Perhesuhteet ja perhemuodot vaikuttavat ihmisen hyvinvointiin. Erilaisia perhemuotoja ovat yhden vanhemman perheet, avio- ja avoparien lapsiperheet ja parien perheet, joihin ei kuulu lapsia. Perheeseen kuulumisella ja perhemuodolla on selkeä yhteys yksilöiden ja kotitalouksien taloudellisiin ja sosiaalisiin resursseihin (1, 2).

Tuore tutkimuksemme tarkastelee perhemuotoja ja perheiden muutoksia lasten näkökulmasta (3). Kysymme, onko koulutusryhmien välillä eroa siinä, millaiseen perhetilanteeseen lapsi syntyy, tai siinä, miten todennäköisesti ja milloin lasten perheissä tapahtuu muutoksia, kuten vanhempien ero tai uusperheen muodostuminen. Esitämme myös arvion siitä, miten suuren osan lapsuudestaan lapset elävät eri perhemuodoissa.

Perhetilanteet erilaisia jo lapsen syntyessä

Tulosten mukaan koulutusryhmien väliset erot lasten perhemuodoissa ja perheen muutoksissa ovat Suomessa suuria.

Perhetilanteet ovat erilaisia jo lapsen syntyessä. Verrattuna korkeasti koulutettujen äitien lapsiin, vähän koulutettujen (ei perusasteen jälkeistä koulutusta) äitien lapset syntyivät kaksi kertaa todennäköisemmin avoliittoon ja neljä kertaa todennäköisemmin äidille, joka ei ollut lainkaan liitossa.

Korkeasti koulutettujen äitien lapset syntyvät useimmiten avioparille. Jos korkeasti koulutettu äiti on avoliitossa lapsen syntyessä, hän useimmissa tapauksissa avioituu myöhemmin.

- Sosioekonomiset erot lasten perhemuodoissa ja perheen muutoksissa ovat Suomessa suuria.
- Vähän koulutettujen äitien lapsista huomattava osa syntyy kokonaan avio- tai avoliiton ulkopuolella. Vähän koulutetun äidin liitto useimmiten purkautuu ennen lapsen 16. ikävuotta.
- Vanhempien eron jälkeen uusperheitä muodostuu nopeasti kaikissa koulutusryhmissä, ja kaksi kolmesta liiton ulkopuolella syntyneestä lapsesta asuu jossakin vaiheessa myös kahden vanhemman perheessä.
- Vähän koulutettujen äitien lapset asuvat molempien vanhempiensa kanssa lapsuusvuosistaan keskimäärin puolet; korkeasti koulutettujen äitien lapset taas keskimäärin neljä viidesosaa.
- On tärkeä huolehtia siitä, etteivät lasten perhemuotojen eroavaisuudet johda sosiaalisen eriarvoisuuden kasvuun.

Kun äiti on vähän koulutettu, vanhempien ero on todennäköisempi

Tutkimusaineistossa kaikista liitossa syntyneistä lapsista 41 prosenttia koki vanhempien liiton purkautumisen 15. ikävuoteen mennessä. Avoliitossa syntyneistä lapsista kolmannes koki vanhempien eron lapsuutensa aikana, avoliitossa syntyneistä taas yli puolet.

Vähän koulutettujen äitien lapset kokevat vanhempiensa välisen liiton purkautumisen todennäköisemmin ja varhaisemmassa vaiheessa kuin korkeasti koulutettujen äitien lapset. Koulutusryhmien väliset suhteelliset erot ovat suuria etenkin lasten ensimmäisinä elinvuosina. Vähän kou-

lutettujen äitien lapsista 43 prosenttia koki vanhempien liiton purkautumisen jo ennen kouluikää, ja 15 vuoden iässä osuus oli kaksi kolmannesta. Korkeasti koulutettujen äitien lapsilla osuudet olivat 12 ja 29 prosenttia (Kuvio 1).

Uusperheiden muodostuminen vilkasta

Vanhempien eron jälkeen uusperheitä muodostuu nopeasti kaikissa koulutusryhmissä. Jo kolmen vuoden kuluessa erosta neljä kymmenestä lapsesta on asunut myös äidin uuden kumppanin kanssa.

Kaksi kolmesta liiton ulkopuolella syntyneestä lapsesta asuu jossakin vaiheessa myös kahden vanhemman perheessä. Useimmiten tämä tarkoittaa uusperheen muodostumista, mutta joskus "viivästynyttä" muuttoa samaan talouteen oman isän kanssa. Vähän koulutetuille yksinhuoltajaäideille syntyneistä lapsista neljä viidesosaa on asunut 15. ikävuoteen mennessä kahden vanhemman perheessä.

Eri perhemuodoissa eletty aika vaihtelee koulutusryhmittäin

Vähän koulutettujen äitien lapset asuvat keskimäärin puolet lapsuudestaan (ennen 16:tta ikävuotta) molempien vanhempiensa kanssa.

Korkeasti koulutettujen äitien lapset asuvat keskimäärin neljä viidesosaa lapsuusvuosistaan molempien vanhem-

piensa kanssa. Vastaavasti vähän koulutettujen äitien lapset elävät pidempään yhden vanhemman perheessä.

Uusperheissä eletyssä ajassa koulutusryhmien väliset erot ovat vähäisempiä (Ks. Kuvio 2.)

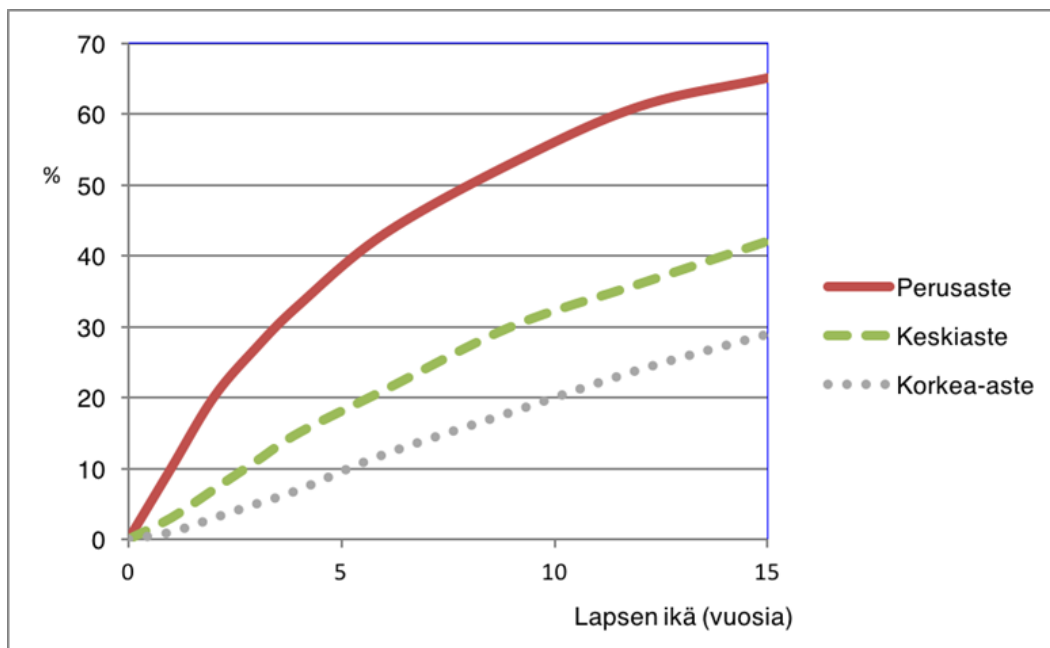
Perhemuotojen eroavaisuudet voivat vahvistaa sosiaalista eriarvoisuutta

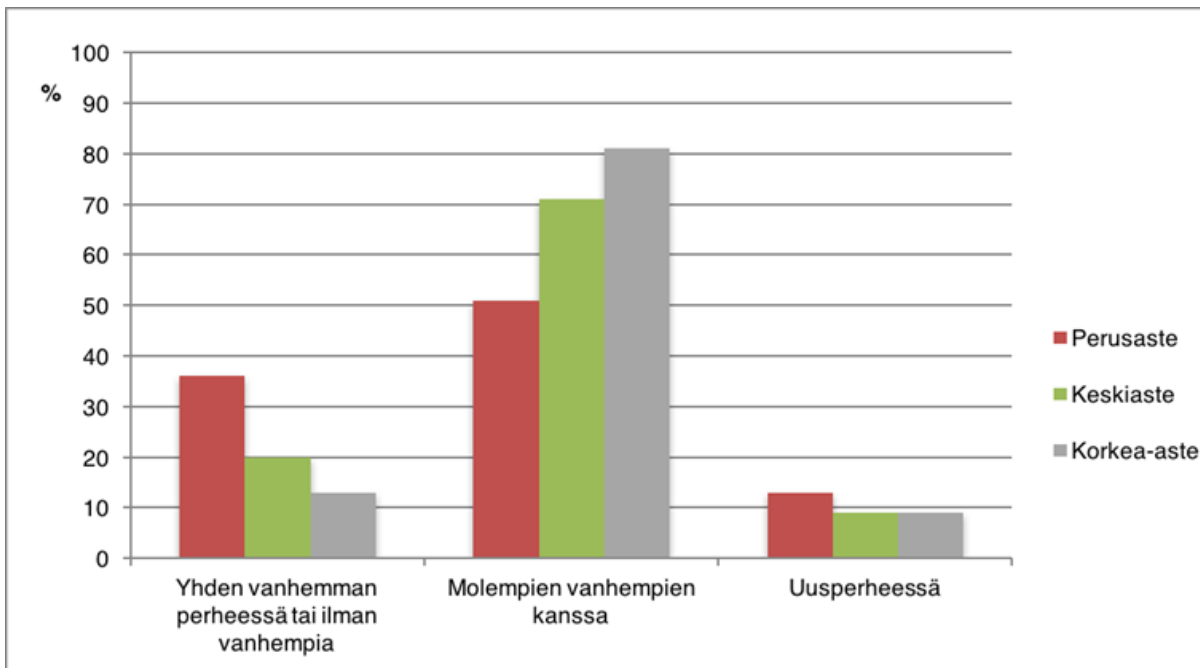
Perhemuotojen muutos voi vahvistaa eroja lasten käytävissä olevissa taloudellisissa ja sosiaalisissa resursseissa. Tämän tutkimuksen perusteella tilanteet, joihin usein liittyy resurssien menetyksiä, ovat yleisimpiä niillä, jotka ovat heikommassa asemassa jo alun alkaen. Esimerkiksi yhden vanhemman perheessä eläminen on tavallisinta lapsilla, joiden äiti voi vähäisen koulutuksen vuoksi olla myös heikossa työmarkkina-asemassa.

Huomattavaa on myös, että vähän koulutettujen lapsilla asuminen yhden vanhemman perheessä alkaa varhain (joskus jo syntymästä) ja kestää pidempään kuin korkeasti koulutettujen lapsilla.

Yhteiskuntapolitiikan tavoitteena tulisi olla, etteivät sosioekonomiset erot perhemuodoissa johda kasvavaan eriarvoisuuteen muilla alueilla, kuten lasten kokemassa köyhyydessä ja hyvinvoinnissa, terveydessä ja koulutuksessa.

Kuvio 1. Vanhempien liiton purkautumisen kokeneet lapset iän ja äidin koulutusasteen mukaan, %.

Kuvio 2. Eri perhemuodoissa 0–15-vuotiaana eletty aika äidin koulutusasteen mukaan.

Miten tutkimus tehtiin?

Analyysi perustuu rekisteriaineistoon, jossa seuraamme vuoden 1969 jälkeen syntyneiden naisten liitto- ja lastensaantihistorioita. Laskelmat perustuvat vuosina 2003–2009 syntyneiden lasten perhemuotoihin ja niiden muutoksiin 0–15 vuoden iässä. Koulutusasteita oli kolme: matala (enintään perusaste), toinen aste (lukio ja ammattikoulut) ja korkea-aste (ammattikorkeakoulut ja yliopistot).

Lisätietoja:

Marika Jalovaara, Turun yliopisto (marika.jalovaara@utu.fi)

Lähteet:

1. Kähäri, A., Sistonen, L. & Niemelä, M. (2017). Yksin asuvat voivat muita huonommin. TITA Policy Brief 5/2017.
2. Niemelä, M. (2014). Eurooppalaiset elinolot. Kela: Helsinki.
3. Jalovaara, M. & Andersson, G. (2017). Disparities in Children's Family Experiences by Mother's Socioeconomic Status: The Case of Finland. Stockholm Research Reports in Demography 2017:22.

Rahoittajat: Marika Jalovaaran akatemiatutkijan hanketta rahoittaa Suomen Akatemia (päättönumero 275030).

Tackling Inequalities in Time of Austerity (TITA)
Strategisen tutkimuksen konsortiohanke
Suomen Akatemia
www.utu.fi/tita

